

İNSAN HÜQUQLARI

AZADLIQDAN MƏHRUM ETMƏ YERLƏRİNDƏ MƏHKUM QADINLARIN MÜLKİ VƏ SİYASİ HÜQUQLARININ MÜDAFİƏSİ ÜZRƏ PROBLEMLƏR

Günay Hacıyeva*

Xülasə

Məhkum qadınlarla bağlı problemlərə diqqət yetirdikdə, daha çox məhdudlaşdırmaların mülki və siyasi hüquqlarla əlaqədar olduğunu müşahidə edə bilərik. Məqalədə məhkum qadınların xüsusi vəziyyətindən irəli gələrək daha çox problemlərin mövcud olduğu hüquq və azadlıqların müdafiəsi ilə bağlı məsələlər təhlil olunacaqdır. Burada ilk növbədə, şərəf və ləyaqətin müdafiəsi qeyd edilməlidir. Məhkumların, xüsusən də azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş qadınların hüquqi vəziyyətinin xüsusiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsinə həsr olunmuş bütün beynəlxalq sənədlərdə onların hüquq və azadlıqlarının tənzimlənməsi problemi mühüm yer tutur. Tədqiqat zamanı müəyyən olunmuşdur ki, beynəlxalq standart və normalar heç də həmişə ardıcıl olmur, bəzən bir-birinə ümumiyyətlə uyğun gəlmir və azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş qadınların vəziyyətinin tənzimlənməsində ziddiyyətlər yaradır. Bu da həmin norma və standartların milli təcrübəyə tətbiqində bir çox problemlərin meydana çıxmasına gətirib çıxarır. Lakin mövcud problemlər yalnız beynəlxalq standartların pərakəndəliyindən irəli gəlmir. Dövlətdaxili hüquqda olan bir çox çətinliklər də məhkum qadınların hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün maneələr formalaşdırır.

Açar sözlər: məhkum qadınlar, sosiallaşma, ifadə azadlığı, görüş hüququ, ləyaqəti alçaldan rəftar, şərəf və ləyaqətinin qorunması.

Ləyaqət hüququ əslində insanın bütün digər hüquqlarının əsas məqsədidir. Prof. Ə.İ.Əliyev hesab edir ki, bu mənada insan ləyaqəti onun hüquq və azadlıqlarının mənbəyidir. Ləyaqət cəmiyyət tərəfindən sosial dəyərlərin tanınması, konkret insanın unikallığı, insan cəmiyyətinin üzvü kimi hər bir şəxsiyyətin mühüm dəyəridir. [2, s.111]

Qadınların şərəf və ləyaqətinin qorunması ilə bağlı onların soyundurulması ilə müşayiət olunan axtarışın aparılması xüsusi qeyd olunmalıdır. Bir çox dövlətlərdə bu yolverilməz sayılır. Məsələn, Böyük Britaniyanın 1998-ci il İnsan Hüquqları Aktı (HRA) İngiltərə və Uelsdəki həbsxanalarda özüinə zərər vermə və ya intihar etmə riski olan məhbuslar üçün soyunub-axtarış fəaliyyətinin dayandırılmasını imperativ qaydada tələb edir və bu cür davranışın Avropa Konvensiyasının 3-cü maddəsinin əhatə dairəsinə düşdüyünü təsdiq edir. Bir çox dövlətlərdə qadınlar hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları, o cümlədən həbsxanalarda cinsi istismara və alçaldılmaya məruz qalırlar. Bu cür sui-istifadə şərəf və ləyaqəti müxtəlif formalarda alçaltmadan zorlamaya qədər dəyişə bilər. Bunlardan birincisinə şifahi təhqir, axtarışlar zamanı nalayiq toxunma, duş zamanı və yaşayış yerlərində məhbuslara tez-tez və lazımsız axtarış və casusluq daxil ola bilər. Zorlama isə qadın məhbusların mallara və imtiyazlara çıxış və ya

* BDU-nun İnsan hüquqları və İnformasiya hüququ UNESCO kafedrasının doktorantı

ən əsas insan hüquqlarından istifadə müqabilində təqdim etməyə məcbur olduqları cinsi xidmətlər şəklində baş verə bilər. Kişi məhbuslar tərəfindən qadınların cinsi istismarı həbsxana nəzarətçilərinin iştirakı ilə baş verə bilər. Əxlaq əleyhinə cinayətlərdə ittiham olunan və ya məhkum olunmuş qadınlar, habelə lezbiyan, biseksual və ya transseksual qadınlar xüsusi risk altındadırlar.

Qadınların cinsi zorakılığa həssaslığını qəbul edərək, BMT-nin Məhbuslarla Rəftar üzrə Standart Minimum Qaydaları qadın həbsxanalarına nəzarətə kişi işçilərin cəlb edilməsini qadağan edir. Bununla belə, bir çox ölkələrdə bəzən qadın həbsxana işçilərinin olmaması, digər hallarda bərabər məşğulluq imkanları ilə bağlı narahatlıqlar və bəzi hallarda qarışıq gender heyətinin həbsxana həyatının normallaşmasının tərkib hissəsi kimi baxılması səbəbindən bu qayda tətbiq edilmir. [5, s.14]

Mütəxəssislərin qeyd etdiyi kimi, hətta faktiki cinsi zorakılıq olmadıqda belə, kişi zabitlər qadınlara hörmətsizliklə yanaşdıqda, bu, qadın zabitlərin kişi məhbuslara qarşı hörmətsiz davranmasından fərqli təsir göstərir. Kişi zabitlər tərəfindən qadınlara qarşı hörmətsizlik məzmun və ya məna baxımından cinsi xarakter daşıyır və kişilər tərəfindən törədilən cinsi zorakılıq nəticəsində travma almış qadınlarda bu, daha çox “travmatizasiya” kimi yaşanır. [9, s.70]

Beləliklə, bu cür təcrübənin geniş yayıldığı dövlətlərdə qadınlar həbsxanaya daxil olana qədər həm əvvəlki zorakılığın təsirindən, həm də polis nəzarətində müalicə nəticəsində yaranan travmadan əziyyət çəkə bilərlər. Belə bir şəraitdə həbsxana rəhbərliyi çox vaxt himayəsində olan məhbusların insan hüquqlarını qoruya bilmir, qadın cinayətkarların əvvəlki həbsdə olan cinsi zorakılıqla bağlı şikayətlərinə cavab vermir, tibbi müayinədən keçirmir və həyatı əhəmiyyətli hüquqi və psixoloji şəraiti təmin etmir. Zorlama və cinsi zorakılığın digər formaları qurbanlar üçün dağıdıcı təsir göstərir və beynəlxalq hüquqla qadağandır. Bu cür hərəkətlər işgəncə ola bilər, və qadın cinayətkarların cinsi zorakılığa məruz qaldıqları və özlərini təhlükəsiz hiss etmədikləri həbsxanalarda sosial reintegrasiyasından söhbət gedə bilməz.

Azərbaycanın CİM-nin əksər normalarında məhkum qadınların ləyaqətinin qorunması əsas götürülür. Məsələn, ləyaqəti alçaldan rəftara məruz qoyulmamaq tələbi, üzərində təhlükəli tibbi tədqiqatların aparılmasına qadağa qoyulması, hamilə qadınlara göstərilən həssas münasibət və s. Lakin təcrübə olaraq cəzaçəkmə müəssisələrində sorğu keçirmək mümkün olmadığı faktiki vəziyyətlə bağlı məlumatlar yalnız hesabat və məruzələrdən götürülmüşdür.

Sırf məhkumlarla bağlı olan görüş hüququna gəldikdə isə bu hüququn sırf hansı növə aid edilməsində bir qədər çətinlik yaranır. Lakin məzmun və mahiyyət baxımından siyasi hüquq və azadlıqlara daha yaxın olduğu üçün görüş hüququnun şərhinin verilməsini məqsədəuyğun saydıq. Azərbaycan CİM-nin 81-ci maddəsinə uyğun olaraq, cəzaçəkmə müəssisəsinin rəhbərliyi ictimai faydalı əlaqələr yaratmağa və saxlamağa, onların həyata keçirilməsi üçün şərait yaratmağa borcludur, çünki məhkumların xarici dünya ilə əlaqəsi onların islah edilməsinin əsas vasitələrindən biridir. Eyni zamanda, qanunverici qısamüddətli gö-

rüşlərin verildiyi qohumların və digər şəxslərin dairəsini müəyyən etmir və digər şəxslərə uzunmüddətli görüşlər verildikdə müstəsna hallar qeyd edilmir (CİM-nin 81.2-ci maddəsi). Nəticə etibarilə, bu müddəanın təfsiri tamamilə müdiriyyətin mülahizəsindən asılıdır ki, bu da fikrimizcə, qısamüddətli görüşlər hüququnun pozulmasını şərtləndirir.

Məhkumların xüsusi hüquqlarının sadalanan pozuntuları tək-cə onların mənafeyinə deyil, həm də qohumlarının, penitensiar sahədə iştirak edən digər şəxslərin mənafehlərinə toxunur, həmçinin xarici aləmlə əlaqə saxlamağa ciddi maneədir ki, bu da onların cəza müddətində adaptasiyasını və məhkum qadınların sonradan yenidən sosiallaşmasını çətinləşdirir.

CİM-nin 89.3-cü maddəsinə əsasən, cəzaçəkmə müəssisələrindəki uşaq evlərində uşaqları olan qadınlara öz məzuniyyətləri vaxtı övladlarını qohumlarının, himayəçilərinin yanına və ya uşaq evlərinə düzəltmək üçün cəzaçəkmə müəssisələrinin hüduqlarından kənara (yalnız ölkə daxilində) on beş günədək qısa müddətli səfərə getməsinə icazə verilə bilər. Cəzaçəkmə müəssisəsindən kənarda yetkinlik yaşına çatmayan əlil uşaqları olan məhkum qadınlara - eyni müddətə onlara baş çəkmək üçün ildə bir dəfə qısamüddətli səfərə getməyə icazə verilə bilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, uşaqların məhbus valideynlərini ziyarət etməsi onların hər ikisinə müsbət təsir göstərə bilər. Uşaqlar analarını həbsxanada gördükdən sonra nəzərəcarpacaq dərəcədə sakitləşirlər, çünki bu, onlara valideynlərinin sağ olduğuna əmin olmağa imkan verir. Uşaqlar və onların həbsdə olan valideynləri arasında ünsiyyətin başlıca hissəsi kimi görüşlər ailə bağlarını gücləndirir və valideynlərin yenidən cinayət törətmə ehtimalını azaltmağa kömək edə bilər.

Məhkumların məlumat almaq hüququ. CİM-nin 10.2.6-cı maddəsinə əsasən, məhkumlar öz hüquq və vəzifələri barədə, o cümlədən məhkəmə tərəfindən təyin edilmiş cəzanın icrası qaydası və şərtləri barəsində məlumat almaq hüququna malikdirlər. Cəzaları icra edən müəssisənin və ya orqanın müdiriyyəti məhkumları göstərilən məlumatlarla təmin etməyə, habelə onları cəzanın çəkilməsi qaydası və şərtlərindəki dəyişikliklərlə tanış etməyə borcludur. Qanunvericiliyə edilmiş dəyişikliklərin məhkumların vaxtında diqqətinə çatdırılmaması onların hüquq və vəzifələri haqqında məlumat almaq hüquqlarını, icraat cəzanın çəkilməsi qaydalarını və şərtlərini pozur.

İfadə azadlığının zəminində geniş istifadə olunan reallığa çatmaq, şəxsiyyətin özünü dərk etməsi və demokratiyanın həyata keçirilməsi tezisləri ifadə azadlığının başlanğıc nöqtəsindən başlayaraq onun legitimliyinin səbəblərini göstərir. İfadə azadlığının xüsusi sahəsini təşkil edən həbsxanalarda ifadə azadlığına haqq qazandırmaq üçün ilk növbədə bu tezislər əsas götürülməlidir. İkincisi, cəzaların icrasının əsas məqsədlərindən biri olan yenidən sosiallaşma prinsipi müsbət hüquqda bu əsaslandırmanın əsasını təşkil edir. Yenidən sosiallaşma prinsipinin qəbulu ilə məhbusların müalicə olunmalı və dəyişdirilməsi lazım

olan xəstə insanlar olduğu anlayışı tərک edilmiş, təqsir anlayışına sosial bir perspektiv gətirilmişdir.

İfadə azadlığı məhbusların müxtəlif xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq fərdiləşdirilən yenidən sosiallaşma proqramlarından biridir. Bununla da həbsxanalardakı sərt və qapalı rejim yumşaldılır, məhbusların özlərini ifadə etmələrinə və xarici dünya ilə məlumat mübadiləsinə şərait yaradılır.

Azadlıqdan məhrum etmə yerləri məhkumlar üçün öz ünsiyyət təcrübələrini yaşamağa şərait yaratmalıdır. Əslində, məhbusların xarici aləmlə əlaqə saxlaması və təcrid olunmaması mövzu ilə bağlı bütün subyektlər üçün faydalı ola bilər. Əvvəla, bu, məhbusun islah olunmuş, məsuliyyətli bir şəxs kimi azadlığa hazırlaşmasına töhfə verə bilər. Digər tərəfdən, həbsxana işçiləri baxımından məhbusların idarə edilməsi asanlaşdırıla bilər, çünki məhbusların xarici dünya ilə ünsiyyəti və ifadə azadlığından istifadə etmələri onlara müsbət təsir göstərəcəkdir. Məhkumların xarici dünya ilə əlaqə saxlaması üçün beş əsas vasitə qəbul edilir. Bu vasitələrə məktublar, səfərlər, telefonlar, müvafiq ev icazələri və nəhayət, dövrü və qeyri-dövrü nəşrlər və media daxildir. Bunlardan bəziləri haqqında məlumat verdik. İndi isə məhkum qadınların xarici dünya ilə ünsiyyəti ifadə azadlığını əsasında digər azadlıqlarla yanaşı dövrü və qeyri-dövrü nəşrlərdən istifadə hüququ çərçivəsində şərh etmək yerinə düşərdi.

Məhkumları ünsiyyət və ifadə azadlığından tamamilə məhrum edən və artıq keçmişdə qalan həbsxana modelləri psixoloji məhvə, müxtəlif ruhi xəstəliklərə, intiharlara səbəb olmuşdur. Pensilvaniya və Auburn sistemləri bu mövzuda parlaq nümunələr olaraq ortaya çıxmışdır. 1790-cı ildə Pensilvaniyada tətbiq olunmağa başlamış və daha sonra müxtəlif dövrlərdə bir çox Avropa şəhərlərində həbs modeli olaraq qəbul edilmiş Pensilvaniya sistemində məqsəd təcrid olunmuş vəziyyətdə tək qalan məhbusların davamlı olaraq törətdikləri cinayətlər haqqında düşünmələri və daha qısa müddətdə peşman olmaları idi. [3, s.15] Auburn həbsxana modeli isə ilk dəfə olaraq 1816-cı ildə New Yorkun Auburn bölgəsində həmişə hökm sürəcək mütləq bir sükut tətbiq edən bir idarəetmə yanaşması ilə elə qurulmuşdu ki, məhbuslar həbsxananın ümumi hissəsində birlikdə işləyə və nahar edə bilsinlər.

Lakin bir-birini görüb işləyib yemək yeyən məhbuslara danışmaq və ünsiyyət qurmaq qadağan edilmiş, sükut davam etmişdir. Bu yolla məhbusların nə mühafizəçilərlə, nə də səlahiyyətliylərlə öz aralarında danışmaq hüququ yox idi. Bundan əlavə, çoxlu sayda məhbusun ruhi xəstə olduğu, tez-tez ruhi xəstəliklərə, o cümlədən depressiyaya məruz qaldığı və intihar hallarının yüksək olduğu aşkar edilmişdir. [4, s.16] Bu səbəbdən, sözügedən sistemlər həbsxanalarda ifadə azadlığının həyati əhəmiyyət daşdığına təsbitinin xəyali bir hekayə olmadığı sübutdur.

Məhkumların ifadə azadlığına edilən müdaxilələr ABŞ-da Ali Məhkəmə tərəfindən araşdırılarkən, tarixi prosesdə üç fərqli standart ortaya çıxmışdır: Martinez Standartı, Turner Standartı, Thornburgh Standartı.

ABŞ Ali Məhkəməsinin ifadə azadlığına “müdaxilə etməmək” anlayışından imtina etdiyi və həbsxana qaydalarına yenidən baxılması standartını təkmilləşdirdiyi ilk qərarı Procunier v. Martinez idi. Qərar etiraf etdi ki, məhkəmələr həbsxana rəhbərliyinin getdikcə aktuallaşan problemləri və müasir həbsxana sisteminin tələb etdiyi islahatlarla məşğul olmaq üçün lazımı səviyyədə təchiz olunmayıb. Məhkəmənin fikrincə, senzura formalarının tətbiqi üçün üç mühüm inzibati maraqlardan biri, yəni məhbusların təhlükəsizliyi, nizam-intizamı və yenidən ictimailəşdirilməsi iddia edilməli idi. Məhkumların yazışması imtiyaz deyil, ifadə azadlığının vasitəsidir konstitusiya ilə təmin edilmiş hüquqdur. [10]

Turner v. Saflinin qərarında ABŞ Ali Məhkəməsi ifadə azadlığının məhdudlaşdırılmasının ağılabatanlığını qiymətləndirərkən nəzərə alınmalı olan dörd element hazırladı. Birincisi, tənzipləmənin qanuni və qərəzsiz ictimai məqsəd və ya inzibati maraqla etibarlı, rəşional əlaqəsi olub-olmamasıdır. Məsələn, bomba istehsalı ilə bağlı bir kitabın qadağan edilməsi qərarı həbsxananın təhlükəsizliyi ilə əlaqədardırsa, müvafiq həbsxanada bütün kitabları qadağan edən bir nizamnamə bu çərçivədən kənara çıxacaq.

Burada izah olunur ki, həbsxana rəhbərliyi qərəzsiz inzibati maraqlardan çıxış edərək müəyyən bir fikrin və ya qrupun susdurulmasına səbəb olmur. İkincisi, tənzipləmə ifadə azadlığının həyata keçirilməsi üçün əlçatan alternativ yolların yaradıb-yaratmaması araşdırılmalıdır. Üçüncüsü, iddia edilən hüququn qarovullara, digər məhbuslara və həbsxana resurslarının bölüşdürülməsinə balanslaşdırıcı təsiri olub-olmaması müəyyən olunur. Sonuncusu, həbsxana məmurlarının öz administrasiyasının maraqlarını həyata keçirə biləcəyi və məhbuslara ifadə azadlığından istifadə etmək imkanı verən əlçatan alternativlərin olub-olmaması araşdırılır. Başqa sözlə, testin bu hissəsi məhbuslara hüquqlarını məhdudlaşdırmadan həbsxananın məqsədlərinə nail olmaq üçün asan yol təklif etmək şansı verir. [12]

Turner v. Safley qərarından iki il sonra Məhkəmə Thornburgh v. Abbott qərarında həbsxana təhlükəsizliyinə gedən yazışmaların təsirinin daxil olan yazışmaların təsirindən qəti şəkildə daha az əhəmiyyətli olduğunu etiraf etdi. Daha sonra Məhkəmə bildirdi ki, Turner Standartında açıq şəkildə ifadə edilən inandırıcılıq testi xüsusi olaraq daxil olan yazışmalara tətbiq edilməlidir. Məsələn, məhbuslara medianın çıxışını məhdudlaşdıran qaydalar Turnerin qərarında qəbul edilmiş və məhkəmə çəkişmələri yolu ilə işlənib hazırlanmış inandırıcılıq standartı kontekstində qiymətləndiriləcək.

Lakin cəzaçəkmə müəssisəsinin rəhbərləri yazışmaların yoxlanılması qanuni inzibati maraqlarla əsaslı şəkildə əlaqəli olan tənzipləmələrə uyğun aparıldıqda həmin yazışmaları oxumaq, izləmək, ələ keçirmək və senzura etmək hüququna malikdirlər. Bu o deməkdir ki, həbsxana rəhbərliyi zaman, məkan və ya vasitə baxımından ifadə formalarını məhdudlaşdırmaq səlahiyyətinə malikdir. Bu səlahiyyətin həbsxana, məhbus və penitensiar sistem üçbucağından kənarda olan qərəzsiz və müstəqil Ali Məhkəmə tərəfindən məhbusların ifadə azadlığını genişləndirəcək şəkildə yoxlanılması mütləqdir. Bununla belə, Məhkəmənin

yuxarıdakı bir çox qərarlarında göründüyü kimi, məhbusların ifadə azadlığına nominal hörmət və sədaqət nümayiş etdirdikləri, lakin əslində lazımı müdafiəni təmin etmədikləri bildirilmişdir. [11]

Bununla belə, məhbusların ifadə azadlığından istifadə edərək yenidən sosiallaşması məqsədinin həyata keçirilməsinə bəzi maneələr vardır. Bunlardan ən mühümü həbsxana rəhbərliyi tərəfindən intizam tənbehi tədbirləri tətbiq edilərək bu azadlıq sahəsinin məhdudlaşdırılmasıdır. AİHM öz qərarlarından birində hesab etmişdir ki, müvafiq milli qanunvericilikdə belə vəziyyətə yol verən müddəə olsa belə, birmənalı olmayan ifadələrlə intizam tənbehi tədbirləri tətbiq etməklə məhbusun ifadə vasitələrinə çıxışının qarşısının alınması məlumat azadlığının pozulmasıdır. O, məhbusun müxtəlif ifadə azadlığı vasitələrindən istifadə etməsinin həyati zərurət olmadığını qəbul etmiş və ifadə azadlığının pozulmadığına qərar vermişdir. [6]

Azərbaycan qanunvericiliyində məhkumların ədəbiyyat və yazı ləvazimatı əldə etməsinə və saxlamasına icazə verilir (CİM-nin 86-cı maddəsi). Lakin burada internetdə yayımlanan elektron kitablardan söhbət getmir. Çünki cəzaların icrası üzrə normalarda heç bir yerdə internet vasitəsilə məlumatların əlçatımlılığı ilə bağlı tənzimləmələr yoxdur. Təbii ki, burada onlayn mediadan, deyil, rəsmi veb-saytlardan söhbət gedir ki, məhkumlar üçün belə saytların əlyətərliliyinin təminatından danışmaq mümkünsüzdür.

Kalda Estoniyaya qarşı işində İHAM məhkumun hüquqi məlumatların yer aldığı üç dövlət və Avropa Şurasının internet saytına daxil olmaqdan imtina edilməsini ifadə azadlığı kontekstində onun məlumat azadlığına müdaxilə kimi qiymətləndirmişdir. Məhkəmənin şərhinə görə, ifadə azadlığını tənzimləyən 10-cu maddə məhbusların internetə və ya konkret internet saytına daxil olmaq üçün ümumi öhdəliyi nəzərdə tutan kimi şərh edilə bilməz. Məhkəmə ilk növbədə ona diqqət çəkir ki, ərizəçinin daxil olmaq istədiyi saytlarda əsasən əsas hüquq və azadlıqlar, o cümlədən məhbusların hüquqları ilə bağlı hüquqi məlumatlar vardır. O hesab edir ki, burada məlumatların olması ictimai məlumatlılığa və insan hüquqlarına hörmətə təkan verir. Daha sonra ərizəçinin məhkəmə araşdırması zamanı hüquqlarını qorumaq üçün müvafiq saytlarda hüquqi məlumatlara çıxışının olması ilə bağlı iddiasına əhəmiyyət verilir.

Bu kontekstdə, yerli məhkəmələrin sözügedən üç internet saytının dövlət orqanlarının və beynəlxalq təşkilatın internet saytları olduğunu nəzərə alaraq, sözügedən üç internet saytına daxil olmaqdan yarana biləcək təhlükəsizlik problemlərini ətraflı araşdırmadığına diqqət çəkilir. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, müvafiq saytlara girişin verilməsinin əhəmiyyətli əlavə xərclərə səbəb olacağına dair inandırıcı müdafiə olunmamışdır. [8] Deməli, İHAM üçün vacib olan səbəblərdən biri də məhkumların təhsil nöqsanlarının aradan qaldırılması üçün internetdən istifadə edilərsə, həm fərdi, həm də ictimai faydalar təmin ediləcəyində ifadə olunur.

Jankovskis Litvaya qarşı işində İHAM məhbusun ifadə azadlığı çərçivəsində onun ifadə azadlığına əsaslanan maarifləndirici məlumat verən veb-sayta

girişinin məhdudlaşdırılmasını araşdırmış və belə bir qənaətə gəlmişdir ki, yerli hakimiyyət orqanları ərizəçinin müvafiq internet saytına çıxışının onun təhsili üçün zəruri olub-olmadığını araşdırmaqdan sonra, məhbusların internetə çıxışının qanunla nəzərdə tutulmuş qadağasına diqqət yetirməli idilər. Ərizəçinin məlumat azadlığı pozulmuşdur, çünki Litva səlahiyyətli ərizəçiyə təhlükəsizlik riski yaratmayan, dövlət qurumu tərəfindən idarə olunan konkret internet saytına məhdud və ya nəzarət edilən internet çıxışının təmin edilməsi imkanını nəzərdən keçirməmişlər. Bu da məhkumların səmərəli reintegrasiya imkanlarını inkişaf etdirmək üçün əldən verilmiş fürsətin bariz nümunəsidir [7].

Son olaraq, qeyd etmək lazımdır ki, cəzaçəkmə müəssisələrində saxlanılan qadınların hüquq və qanuni mənafelərinin davamlı şəkildə pozulması halları onların həyata keçirilməsi və müdafiəsi üçün hüquqi təminatların daim işlənilməsi, hazırlanması, təkmilləşdirilməsi və gücləndirilməsi zərurətindən xəbər verir ki, bunun da əsas növlərindən biri cəzanı icra edən müəssisə və orqanlara nəzarət tədbirləridir. Cəzaçəkmə müəssisələrinin Daxili İntizam Qaydalarının 5-ci maddəsinə əsasən, cəzaçəkmə müəssisələrinin fəaliyyətini yoxlamaq (inspeksiya etmək) hüququna Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Naziri və PX-nin rəisi (Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində - Naxçıvan MR Ədliyyə Naziri) malikdir.

Belə nəzarətlə yanaşı, müxtəlif subyektlərin cəzaçəkmə müəssisələrinə baş çəkməsinə icazə verilməsi də xüsusi əhəmiyyətə malikdir. CİM-nin 22-ci maddəsində bu məsələlər tənzimlənir. Subyektlər sırasında Ombudsmana və Milli preventiv qrupa daha geniş səlahiyyətlər verilmişdir. Hətta əvvəlcədən xəbərdarlıq etmədən və istənilən vaxt daxil olmaq icazəsi mövcuddur. Lakin hesab edirik ki, bütün məhkumların, xüsusilə məhkum qadınların hüquq və azadlıqlarının qorunması məqsədilə monitoring işinin daha da təkmilləşdirilməsi vacibdir. Bununla bağlı, ədəbiyyatda qeyd olunur ki, saxlanma şəraitini monitoring etmək üçün müəyyən peşəkar bacarıqlar tələb olunur. Ona görə də monitoring qrupunun tərkibində hüquqi bilikləri olan şəxslərlə yanaşı, tibb işçilərinin də olması xüsusi əhəmiyyətə malikdir. [1, s.146] Fikrimizcə, monitoring qruplarının tərkibində həmçinin psixoloq, pedaqoqların da olması lazımdır və belə monitoringlərin təşkilə mütəmadi aparılmalıdır.

İstinadlar:

1. Azadlıqdan məhrum etmə yerlərinin monitoringi (Beynəlxalq standartlar və Milli qanunvericilik). Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2018, s. 146. 168 s.
2. Əliyev Ə.İ. İnsan hüquqları. Dərslük. Yenidən işlənmiş və əlavələr edilmiş ikinci nəşri. Bakı: Nurlar, 2019, s.111, 352 s.
3. Evin Naz Ercan. Hapishanelerde ifade özgürlüğü bağlamında kitap yasakları. İstanbul, 2020, s. 15. 168 s.
4. Evin Naz Ercan. Hapishanelerde ifade özgürlüğü bağlamında kitap yasakları. İstanbul, 2020, s. 16. 168 s.
5. Handbook on Women and Imprisonment. United Nations, March 2014, p. 14. 151 p.
6. Herczegfalvy v. Austria. App. No. 10533/83, 1992.
<https://www.globalhealthrights.org/herczegfalvy-v-austria-2/>

7. Jankovskis v. Litvanya. Application No. 21575/08, 17.01.2017.
<https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-170354%22>
8. Kalda v. Estonya. Application No. 17429 10, 19.01.2016.
<https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-160270%22>
9. Mie Lewis. Custody and Control, Conditions of Confinement in New York's Juvenile Prisons for Girls // Human Rights Watch, American Civil Liberties Union, September 2006, p. 70. 138 p.
10. Procunier v. Martinez, 416 USA, 396, 1974.
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/416/396/>
11. Thornburgh v. Abbott, 490 USA, 401, 1989.
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/490/401/>
12. Turner v. Safley, 482 USA, 78, 84, 1987.
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/482/78/>

PROBLEMS ON PROTECTION OF PROPERTY AND POLITICAL RIGHTS OF CONVICTED WOMEN IN PLACES OF DEPRIVATION OF LIBERTY

Gunay Hajiyeva*

Abstract

When we focus on the problems with convicted women, we can observe that more restrictions are related to civil and political rights. The article will analyze issues related to the protection of rights and freedoms, in which there are more problems arising from the special situation of convicted women. Here, first of all, the defense of honor and dignity should be noted. In all international documents devoted to determining the features of the legal status of convicts, especially women sentenced to imprisonment, an important place is occupied by the problem of regulating their rights and freedoms. In the course of the study, it was established that international standards and norms are not always consistent, sometimes do not correspond to each other at all and create contradictions in the regulation of the situation of women sentenced to imprisonment. This leads to the emergence of many problems in the application of these norms and standards to national practice. However, the existing problems do not arise only from the retail of international standards. Many difficulties in intra-state law also form barriers to the protection of the rights and freedoms of convicted women.

Keywords: convicted women, socialization, freedom of expression, right to visits, degrading treatment, protection of honor and dignity.

ПРОБЛЕМЫ ЗАЩИТЫ ИМУЩЕСТВЕННЫХ И ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРАВ ОСУЖДЕННЫХ ЖЕНЩИН В МЕСТАХ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ

Гюнай Гаджиева**

Резюме

Сосредоточившись на проблемах, связанных с осужденными женщинами, мы наблюдаем, что больше ограничений связано с гражданскими и политическими правами. В статье будут проанализированы вопросы, связанные с защитой прав и свобод, где су-

* Ph.D. Candidate, Baku State University, Human Rights and Information Law UNESCO Chairs

** докторант кафедры ЮНЕСКО прав человека и информационного права Бакинского государственного университета

ществуем больше проблем, связанных с особым положением осужденных женщин. Здесь, в первую очередь, следует отметить защиту чести и достоинства. Проблема регулирования прав и свобод занимает важное место во всех международных документах, посвященных определению особенностей правового статуса осужденных, в частности женщин, осужденных к лишению свободы. В ходе исследования установлено, что международные стандарты и нормы не всегда последовательны, иногда совершенно не соответствуют друг другу и создают противоречия в регулировании положения женщин, осужденных к лишению свободы. Это приводит к возникновению многих недочетов в применении этих норм и стандартов в национальной практике. Но существующие проблемы возникают не только исходя из международных стандартов. Многие трудности внутригосударственного права также создают препятствия для защиты прав и свобод осужденных женщин.

Ключевые слова: осужденные женщины, социализация, свобода выражения мнения, право на свидания, унижающее достоинство обращение, защита чести и достоинства.